

Voortgangsrapportage 1997

**Bestuursovereenkomst
Uitvoering
Meerjarenplan Gewasbescherming**

Informatie- en KennisCentrum Landbouw/Ede, augustus 1998

© 1998 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Informatie- en KennisCentrum Landbouw, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage: 450 exemplaren

Besteladres: U kunt deze publicatie bestellen door f25,- over te maken op:
postrekening 431939
t.n.v. Ministerie LNV/IKC-L
Postbus 482, 6710 BL EDE (Gld.)
onder vermelding van de bestelcode IKCL 114-en uw naam en adres

Samenstelling: J.W.F.M. de Goey
G.H. Horeman
J.W.J. van Esch

Projectgroep:	W.W.M. Brouwer	PD
	J.W.J. van Esch	IKC Landbouw
	J.W.F.M. de Goey	IKC Landbouw
	G.H. Horeman	IKC Landbouw
	H. Hoving	VROM
	J.J.G.W. Ottenheim	LTO Nederland
	D.D. van der Stelt-Scheele	LNV, directie Landbouw

INHOUD

1. INLEIDING.....	6
2. VERBRUIK, AFHANKELIJKHEID EN EMISSIE VAN GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN.....	7
2.1 VERBRUIK.....	7
2.2 AFHANKELIJKHEID	10
2.3 EMISSIE	10
3. VOORTGANG UITVOERING 1997	12
3.1 PLAN VAN AANPAK 2 ^E FASE MJP-G	12
3.2 SPEERPUNTPROJECTEN LTO-NEDERLAND.....	13
3.3 TOELATING EN KANALISATIE	13
3.4 CONTROLE EN HANDHAVING	14
3.5 RICHTLIJNEN GEBRUIK EN EMISSIE.....	15
3.6 FYTOSANITAIRE ACTIVITEITEN	16
3.7 ONDERZOEK, VOORLICHTING, ONDERWIJS EN SUBSIDIES	16
3.8 MARKTPRIKKELS	17
3.9 ACTIVITEITEN EN ONTWIKKELINGEN IN DE SECTOREN.....	18
4. CONCLUSIES EN VERVOLG.....	23
BIJLAGEN	24
A: TOTALE AFZET IN 1997 VERGELEKEN MET DE REFERENTIEPERIODE.....	24
B: WERKZAME STOFFEN WAARVAN DE TOELATING IN 1997 IS BEËINDIGD.....	25
C: NIEUW TOEGELATEN WERKZAME STOFFEN IN 1997	25
D: WERKZAME STOFFEN GESELECTEERD VOOR VERSNELDE INTEGRALE HERBEOORDELING	26

VOORWOORD

Evenals in vorige jaren heeft het Coördinerend Uitvoeringsorgaan (CUO) voor de Bestuursovereenkomst van het Meerjarenplan Gewasbescherming (MJP-G) een voortgangsrapportage opgesteld over de uitvoering van het MJP-G. Voor u ligt de rapportage over 1997. Dit jaar moet worden gezien als een overgangsjaar: medio 1997 zijn de plannen vormgegeven voor de uitvoering van de tweede fase van het Meerjarenplan, in een Plan van Aanpak van het CUO en herziene sectorplannen voor de verschillende sectoren. De uitvoering van deze nieuwe plannen zal vooral na 1997 zijn beslag krijgen.

Voor de totstandkoming van deze voortgangsrapportage zijn bijdragen geleverd door vertegenwoordigers van de departementen van de ministeries van LNV (waaronder het IKC-Landbouw, AID en de Plantenziektenkundige Dienst), VROM, SZW en V&W, en door vertegenwoordigers van het agrarisch bedrijfsleven, LTO-Nederland, Nederlandse Bond van Boomtelers (NBvB), Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO), Coöperatieve Nederlandse Champignonkwekersvereniging (CNC), Koninklijke Algemene Vereniging voor Bloembollencultuur (KAVB) en de Stuurgroep Glastuinbouw en Milieu (GLAMI), het fytofarmaceutisch bedrijfsleven (NEFYTO), het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) en marktorganisaties als: Milieukeur; Milieubewuste Voedingsteelt (MBT); Milieu Project Sierteelt (MPS). Het IKC-Landbouw heeft de eindtekst samengesteld.

Coördinerend Uitvoeringsorgaan MJP-G

1. INLEIDING

Deze voortgangsrapportage geeft een breed beeld van ontwikkelingen op het terrein van gewasbescherming. Ze gaat in op de ontwikkelingen inzake verbruik, emissie, afhankelijkheid en toelating van gewasbeschermingsmiddelen in 1997. Verder komen de Bestuursovereenkomst en aanpalend (gewasbeschermings)beleid aan de orde. De rapportage besluit met conclusies en aandachtspunten voor het vervolg.

Het beeld dat deze rapportage geeft is breder dan de afspraken die zijn gemaakt in de Bestuursovereenkomst (Tweede Kamer, 21677, 1992 - 1993, nummer 17) en in het Plan van Aanpak dat in het kader van de Bestuursovereenkomst voor de 2^e fase is opgesteld (brief Minister van LNV van 21 oktober 1997, DL 973397). In het bijzonder geldt dit voor de wet- en regelgeving van de overheid waarover, in het kader van de Bestuursovereenkomst, afstemming maar geen besluitvorming plaatsvindt en voor de controle-activiteiten van de AID.

De rapportage sluit aan bij de Voortgangsrapportage 1996 (brief Minister van LNV van 21 oktober 1997, DL 973397).

2. VERBRUIK, AFHANKELIJKHEID EN EMISSIE VAN GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN

2.1 Verbruik

Afzet via bij Nefyto aangesloten toelatinghouders.

afzet volgens Nefyto

In tabel 1 is de afzet in 1997 via bij Nefyto aangesloten toelatinghouders (Nefyto-afzet) weergegeven in tonnen werkzame stof. Cijfers zijn opgenomen voor grondontsmettingsmiddelen, herbiciden (inclusief loofdoedingsmiddelen), fungiciden, insecticiden/acariciden en *overige stoffen* (afweerstoffen, mollusciciden, groeiregulatoren, rodenticiden en reststoffen). In de vierde rij van de tabel is de gemiddelde afzet van de afgelopen drie jaren, 1995-1997, vermeld. Voorts geeft de tabel de gerealiseerde reductiepercentages (vijfde rij) ten opzichte van de referentieperiode (1984-1988). Voor de afzet in de jaren 1989 - 1996 wordt verwezen naar figuur 1 en eerdere rapportages.

Tabel 1: Afzet gewasbeschermingsmiddelen via Nefyto in ton werkzame stof

periode	grondontsmettingsmiddelen	herbiciden	fungiciden	insecticiden /acariciden	overige	totaal
1984-1988	10.247	3.854	4.029	603	1.218	19.951
index %	100	100	100	100	100	100
1997	1.572	2.984	4.356	410	1.075	10.397
index %	15	77	108	68	88	52
gemiddeld 1995-1997	1.896	3.023	3.990	473	901	10.284
reductie %	81	22	1	22	26	48
				\-----v-----/ 8		
reductie % 1997 t.o.v 1984-1988	85	23	-8	32	12	48
				\-----v-----/ 0		
reductie % taakst. MJP-G in 2000	68	45				50
				\-----v-----/ 36		

totale afzet Nefyto

De totale Nefyto-afzet in 1997 was 10.397 ton werkzame stof (tabel 1). Dit betekent een reductie van 48% ten opzichte van de referentieperiode. De taakstelling van 50% voor de totale afzet voor het jaar 2000, is daarmee vrijwel volledig gerealiseerd. Het driejaargemiddelde 1995-1997 geeft voor de totale afzet een zelfde reductie van 48%.

In figuur 1 zijn de ontwikkelingen aangegeven in de jaarlijkse Nefyto-afzet van gewasbeschermingsmiddelen vanaf de MJP-G referentieperiode 1984 - 1988 tot en met het jaar 1997. De taakstelling voor het jaar 2000 is eveneens opgenomen. Uit de figuur blijkt dat het totale verbruik in 1997 enigszins is gestegen in vergelijking met het jaar daarvoor. Dit is het gevolg van een stijging van het fungicidenverbruik en het verbruik van de *overige stoffen*.

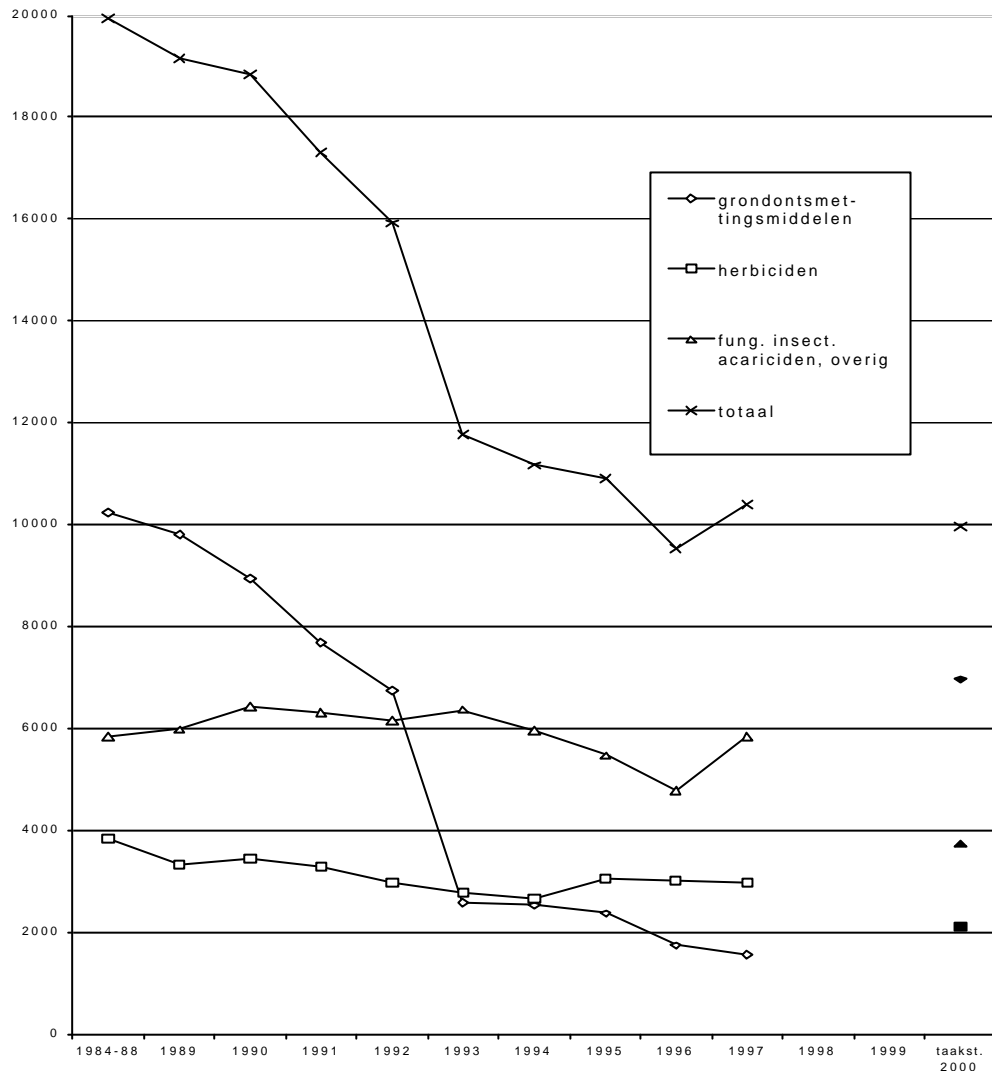

Fig. 1: Ontwikkelingen in de Nefyto-afzet van de verschillende groepen gewasbeschermingsmiddelen uitgedrukt in ton werkzame stof

grondontsmetingsmiddelen

De afname van het totale verbruik is met name terug te voeren op de grote reductie in het verbruik van grondontsmetingsmiddelen; deze bedroeg 85% ten opzichte van de referentieperiode. Met deze reductie is ruimschoots voldaan aan de taakstelling van 2000 (68%) voor grondontsmetingsmiddelen en ook aan de nagestreefde reductie van 80%. Het driejarig gemiddelde (1995-1997) laat een reductie van 81% in vergelijking met de referentieperiode zien. In een eerdere rapportage is uiteengezet op welke wijze de reductie tot stand is gekomen.

herbiciden

Het herbicidenverbruik (inclusief loofdodingsmiddelen) is in 1997 heel licht gedaald vergeleken met 1996. De gerealiseerde reductie in 1997 ten opzichte van de referentieperiode is 23%, de taakstelling voor 2000 is 45%. De laatste twee jaar daalt het verbruik van herbiciden maar marginaal. Het driejarig gemiddelde (1995-1997) laat een reductie van 22% in vergelijking met de referentieperiode zien.

fungiciden, insecticiden/ acariciden en overige stoffen

De afzet van de stoffen in de cluster fungiciden, insecticiden/acariciden en overige stoffen is in 1997 gelijk aan die in de referentieperiode. Vergeleken met vorig jaar is in 1997 de afzet van de cluster fungiciden, insecticiden/acariciden en overige stoffen gestegen, vooral door de stijging van de afzet van de fungiciden en van de groep overige stoffen. Dit laatste is een gevolg van de uitbreiding van het

aantal Nefyto-deelnemers in 1997, met bedrijven die een belangrijk aandeel hebben in de omzet in de categorie *overige stoffen*. Het driejaarlijks gemiddelde (1995-1997) laat een reductie zien van 8% in vergelijking met de referentieperiode. De taakstelling voor 2000 voor het totaal van deze cluster is 36%.

fungiciden In 1997 is het verbruik van fungiciden met 8% gestegen ten opzichte van de referentieperiode en met 20% ten opzichte van 1996. Dit is toe te schrijven aan de hoge infectiedruk van probleemschimmels. In het bijzonder *Phytophthora* in de aardappelteelt, enkele schimmelziekten in de bollenteelt en schurft in de fruitteelt zorgen voor veel problemen. Het is de afgelopen jaren moeizaam gebleken om een reductie van het fungicidenverbruik te realiseren. Het driejaarlijks gemiddelde (1995-1997) laat een reductie zien van 1% in vergelijking met de referentieperiode.

insecticiden/
acariciden Ten opzichte van de referentieperiode is de afzet van insecticiden en acariciden met 32% afgenomen. Het driejaarlijks gemiddelde (1995-1997) laat een reductie zien van 22% in vergelijking met de referentieperiode.

overige stoffen Met betrekking tot de groep *overige stoffen* is enige uitleg nodig. In de land- en tuinbouw wordt op grote schaal gebruik gemaakt van minerale olie. Minerale olie heeft zowel een functie als uitvloeier/hechter (=hulpstof) als van antivirumiddel (gewasbeschermingsmiddel ter voorkoming van virusoverdracht door luizen). Door aanpassing van de Bestrijdingsmiddelenwet aan de EU-definities zijn vanaf 1995 hulpstoffen niet meer als gewasbeschermingsmiddel aangemerkt. Daarmee verviel de wettelijke plicht om de afzet daarvan aan de overheid te melden. In 1995 en 1996 was het voor Nefyto nog niet mogelijk onderscheid te maken tussen de toepassing van minerale olie als hulpstof of als gewasbeschermingsmiddel. In 1995 is in de voortgangsrapportage in de groep *overige stoffen* de totale afzet van minerale olie (inclusief de toepassing als hulpstof) opgenomen. In 1996 is de totale afzet van minerale olie niet opgenomen. Nefyto heeft over 1995 en 1996 een herberekening gemaakt van de afzet van minerale olie, waarin het verbruik is gesplitst naar de soort toepassing (hulpstof of gewasbeschermingsmiddel). Voor 1997 is een zelfde uitsplitsing voorhanden. In tabel 2 zijn gecorrigeerde cijfers voor de groep *overige stoffen* van de laatste 3 jaren weergegeven, waarbij alleen minerale olie is opgenomen met de toepassing van gewasbeschermingsmiddel.

Tabel 2: Gecorrigeerde afzet Nefyto van de groep *overige stoffen* in de laatste vier jaar.

Jaar	Verbruik <i>overige stoffen</i> in ton w.s.	Reductie % t.o.v. 1984-1988
1984-1988	1218	
1994	1631	-34
1995	992	19
1996	636	48
1997	1075	12

De afzet van de groep *overige stoffen* is in 1997 in vergelijking met de referentieperiode met 12% gedaald, maar ten opzichte van het voorgaande jaar is er een sterke stijging (69 %). Een uitbreiding van het aantal Nefyto-leden ligt hieraan ten grondslag (zie alinea "fungiciden, insecticiden/acariciden en overige stoffen"). Het driejaarlijks gemiddelde (1995-1997) laat een reductie zien van 26% in vergelijking met de referentieperiode.

Afzet volgens de Regeling Administratievoorschriften Gewasbeschermingsmiddelen

afzet volgens
RAG

Een deel van de afzet van gewasbeschermingsmiddelen gaat buiten Nefyto om. Om een volledig beeld te hebben van de totale afzet in 1997 in Nederland zijn hieronder de afzetcijfers weergegeven, op basis van de Regeling Administratievoorschriften Gewasbeschermingsmiddelen (RAG)¹. Deze cijfers zijn beschikbaar vanaf medio 1992. De afzetcijfers zijn geleverd door Nefyto en door het Bureau Heffingen voor de niet bij Nefyto aangesloten toelatingshouders.

Tabel 3: Afzet in 1997 van gewasbeschermingsmiddelen in ton werkzame stof.

aard van de stof	RAB-cijfers 1997			Drie jarig gemiddelde ¹⁾
	Nefyto	Bureau Heffingen	Totaal	
grondontsmettingsmiddelen	1.572	1	1.573	1.896
herbiciden	2.984	868	3.852	3.023
fungiciden	4.356	587	4.943	3.990
insecticiden, acariciden	410	76	486	473
overige	1.075	82	1.157	901
totaal	10.397	1.614	12.011	10.392

¹⁾ Gebaseerd op NEFYTO cijfers van de jaren 1995 tm 1997

Uit tabel 3 blijkt dat in 1997 de totale afzet 12.011 ton werkzame stof bedroeg. De afzet via Nefyto was 10.397 ton. De hoeveelheid die buiten Nefyto om is afgezet bedraagt 1.614 ton; uitgedrukt als percentage van de totale Nefyto-afzet is dit bijna 16%. Per middelengroep zijn er echter flinke verschillen in dit percentage.

De totale afzet en de afzet via Nefyto-leden vertonen een zelfde trend. Na jaren van dalende verbruikscijfers laat 1997 een lichte stijging zien. Bij het driejarige gemiddelde worden uitschieters afgevlakt. De daling wordt daardoor omgezet in een stabilisering. In bijlage A is nader uitgewerkt welke reductiepercentages zijn bereikt, als wordt uitgegaan van de totale afzet (Nefyto plus niet-Nefyto).

2.2 Afhankelijkheid

afhankelijkheid

Ten aanzien van de doelstelling 'vermindering van de afhankelijkheid' ontbreekt in het MJP-G een getalsmatige referentie en taakstelling. Als de verbruikscijfers gecorrigeerd worden voor chemische substitutie (vervanging door middelen met een andere hoeveelheid werkzame stof per hectare), levert de ontwikkeling van de omvang van het verbruik een eerste indicatie op van de richting en de mate waarin deze afhankelijkheid zich ontwikkelt. In 1996 werd een substitutie gevonden van ca. 7% op basis van een globale berekening. Dit wil zeggen dat, indien er géén substitutie had plaatsgevonden, de reductie van het verbruik 7% lager was uitgevallen ten opzichte van de referentieperiode. In 1997 is een substitutie berekend van 10 %. De substitutie verschilt per middelengroep, bij de grondontsmettingsmiddelen is deze minimaal maar bij fungiciden is deze substantieel. Dat de afhankelijkheid van fungiciden in 1997 substantieel is toegenomen ten opzichte van 1996, hangt sterk samen met de problemen rond enkele belangrijke schimmels, *Phytophthora infestans* in de aardappelteelt, vuur in de bollenteelt en schurft in de appels. Een toename in de infectiedruk lijkt hierbij een belangrijke rol te spelen. Het is nog te vroeg om een verklaring voor deze toegenomen infectiedruk uitsluitend te zoeken in de weersomstandigheden van

¹ In voorgaande rapportages is deze regeling gemeld onder de oude naam Regeling Administratievoorschriften Bestrijdingsmiddelen' RAB.

de afgelopen jaren. De toegenomen pathogeniteit van de aardappelziekte (*Phytophthora infestans*) kan hierbij ook een rol spelen.

2.3 Emissie

- algemeen Op grond van de vermindering van het middelenverbruik is het aannemelijk dat een algemene vermindering van de emissie naar bodem, water en lucht, in 1997 niet heeft plaatsgevonden. Daar staat tegenover dat er een aantal ontwikkelingen van uiteenlopende aard in gang is gezet die bijdragen aan emissiereductie.
- specifiek Verschillende waterschappen hebben in 1997 afspraken gemaakt met landbouworganisaties over emissiebeperkende maatregelen, ter overbrugging tot de algemene regels voor de open teelten van kracht worden. De gezamenlijke aanpak in de regio's in PAREL (i.s.m. WLTO), KRISTAL (i.s.m. NFO) en Driftkikker (i.s.m. FLTO) laat zien dat er draagvlak is bij telers voor emissiebeperkende maatregelen. Tevens ontstaat er inzicht in de mogelijkheden die deze maatregelen geven. Dit inzicht wordt benut bij het optimaliseren van voornoemde algemene regels. De sector glastuinbouw, de regionale en landelijke overheid en de waterkwaliteitsbeheerders hebben het convenant Glastuinbouw en Milieu (GLAMI) ondertekend. Doel van het convenant is om de totale milieudoelstellingen (w.o. die van gewasbescherming) te realiseren in de periode 1995-2010 (zie 3.4).

3. VOORTGANG UITVOERING 1997

3.1 Plan van aanpak 2^e fase MJP-G

2 ^e fase MJP-G	In oktober 1997 heeft de Minister van LNV het Plan van Aanpak dat in het kader van de Bestuursovereenkomst voor de 2 ^e fase is opgesteld (brief Minister van LNV van 21 oktober 1997, DL 973397) opgestuurd aan de Tweede Kamer. Het plan is samengesteld door het Coördinerend Uitvoeringsorgaan (CUO) en geeft een overzicht van de belangrijkste acties die in verschillende kaders worden ondernomen. Eind 1997 was een deel van de acties in gang gezet. Hieronder volgt een kort overzicht van deze acties, waarvan een aantal bij andere onderdelen van dit hoofdstuk uitvoeriger wordt beschreven.
communicatieplan	Onder de verantwoordelijkheid van LTO-Nederland is het communicatieproject 1998-2000 gestart. Dit, door de Kerngroep MJP-G uitgevoerde, project zal zich onder andere richten op het communiceren van de bij voorlopers in de landbouw bereikte resultaten.
gedifferentieerd risicobeleid	Van het project gedifferentieerd risicobeleid is begin 1998 de eerste fase gestart die zich richt op de vraag of op wetenschappelijk technische gronden een verdere differentiatie in risicobeoordeling mogelijk is. De resultaten hiervan worden medio 1998 verwacht.
Ministeriële regeling driftpercentages	In een ministeriële regeling zullen nieuwe wettelijke driftpercentages worden vastgelegd. In deze regeling worden ook de afspraken die de overheid en het bedrijfsleven maken over driftreducties vastgelegd.
onderzoeksprioriteiten	Medio 1997 heeft LNV een onderzoek verricht naar gewenste onderzoeksprioriteiten in het kader van het MJP-G (rapport: "Prioritering strategisch onderzoek gewasbescherming"). Op basis van dit onderzoek is een aantal prioriteiten gesteld. Het gaat daarbij vooral om onderzoek gericht op vermindering van afhankelijkheid en terugdringing van emissie.
normstelling milieukwaliteit	Het ministerie van VROM en diverse andere betrokken partijen werken samen om de normen voor water- en milieubeleid en het toelatingsbeleid op elkaar af te stemmen.
sputlicenties	Begin 1998 is de Uitvoeringsregeling Vakkennis- en Vakbekwaamheidseisen Bestrijdingsmiddelen gewijzigd, waardoor een procedure voor het verkrijgen en verlenen van verlengingen van de spuitlicenties is gerealiseerd.
keuring veldspuiten	Een verordening van het Productschap voor de Tuinbouw voor de verplichte keuring van boomgaardspuiten is in voorbereiding.
convenant verpakkingen	In 1997 werd circa 35.000 kg restanten en niet spoelbare verpakkingen van gewasbeschermingsmiddelen voor een vergoeding aangeboden aan de Stichting Opruiming Restanten Landbouwbestrijdingsmiddelen (STORL). Hieruit blijkt dat de STORL regeling na bijna tien jaar nog steeds goed functioneert en duidelijk in een behoefte van de praktijk voorziet.
ontwikkeling indicatoren	In 1997 is een inventarisatie uitgevoerd naar milieu-indicatoren die gebruikt zouden kunnen worden om de milieubelasting met gewasbeschermingsmiddelen in kaart te brengen. De mogelijke indicatoren zullen in 1998 verder worden uitgewerkt.

3.2 Speerpuntprojecten LTO-Nederland

projecten LTO-Nederland	In het najaar van 1997 heeft de Minister van LNV aan de Tweede Kamer gemeld dat LTO-Nederland invulling geeft aan diverse projecten (brief Minister van LNV van 21 oktober 1997, DL 973397). Met deze projecten worden noodzakelijke aanvullende stappen gezet voor het realiseren van doelstellingen van de bestuursovereenkomst.
vermindering chemische loofdoding	Het Praktijkonderzoek voor de Akkerbouw en de Vollegrondsgroententeelt (PAV) en De Landbouw Voorlichting (DLV) voeren in 1998 gezamenlijk een onderzoeks- en demonstratieproject uit op een aantal proefboerderijen en praktijkpercelen. Een aantal mechanische loofdodingsmethodieken worden naast chemische loofdoding beproefd en gedemonstreerd, terwijl ook de invloed van teeltmaatregelen en oogstomstandigheden in beschouwing worden genomen.
vermindering chemische onkruidbestrijding	In 1998 is een voorlichtings- en demonstratieproject in gang gezet om een grootschalige introductie van aangepaste doseringstechnieken in combinatie met mechanische onkruidbestrijding bij maïstelers te bewerkstelligen.
registratie	Uitgaande van bestaande registraties van gewasbeschermingsmiddelengebruik in het kader van o.a. ketenprojecten (MBT, MPS), de overeenkomst uitvoering Milieubeleid Bloembollensector, het Kwaliteitsproject Akkerbouw (KPA) en het convenant Glastuinbouw en Milieu (GLAMI), worden initiatieven ondernomen om tot algemene registratie te komen in het teeltseizoen 1999.
monitoring kwaliteit oppervlaktewater	In 1998 zal het landbouwbedrijfsleven de waterkwaliteit monitoren in een aantal bestaande praktijkexperimenten onder veldomstandigheden met verschillende emissiebeperkende maatregelen. Zo zal inzicht ontstaan over zowel de uitvoerbaarheid van deze maatregelen als over hun effectiviteit in termen van verminderde milieubelasting.
fonds kleine toepassingen	Een fonds kleine toepassingen is in voorbereiding. Uit dit fonds zullen toelatingsaanvragen voor kleine toepassingen mede gefinancierd kunnen worden.
milieubelastingskaart	LTO-Nederland heeft het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) opdracht gegeven voor de belangrijkste toepassingen in de open teelten milieubelastingskaarten te ontwikkelen. Een milieubelastingskaart rangschikt de gewasbeschermingsmiddelen die beschikbaar zijn voor een specifieke toepassing (bijvoorbeeld Phytophthora/aardappelen; loofdoding/aardappelen; onkruidbestrijding/maïs) naar milieubelasting. Op deze manier krijgen telers, voorlichters en andere geïnteresseerden een overzicht van de verschillen in milieu-effecten tussen de middelen. Inmiddels zijn de eerste drie milieubelastingskaarten geïntroduceerd.

3.3 Ontwikkelingen op het gebied van toelatingen

EU-harmonisatie	<p>In 1997 is door de Europese Commissie verder gewerkt aan de invulling van de richtlijn 91/414/EEG. Deze richtlijn regelt in de EU het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen. Inmiddels is eind 1997 de eerste oude werkzame stof (aangevraagd vóór de regeling van kracht werd), <i>imazalil</i>, op de communautaire lijst geplaatst.</p> <p>De onderzoekseisen voor de toelating van biologische gewasbeschermingsmiddelen worden in 1998 verder internationaal (op OECD niveau) geharmoniseerd.</p> <p>In EU-verband is ook voortgang geboekt op het gebied van de vrijwillige wederzijdse erkenning van gewasbeschermingsmiddelen. Dit jaar zal een toetsing in de praktijk plaats vinden aan de hand van het opgestelde document</p>
-----------------	--

(richtsnoer 9191/VI/97). Er wordt naar gestreefd deze toets begin 1999 af te ronden met een evaluatie waarna het eventueel herziene document voor acceptatie wordt voorgelegd aan het Permanent Plantenziektenkundig Comité. In het najaar 1997 is de reparatie van richtlijn 94/43/EG afgerond in richtlijn 97/57/EG. De richtlijn 94/43/EG - waarin de Uniforme Beginselen zijn opgenomen - was in 1996 door het Europese Hof van Justitie op inhoudelijke en procedurele gronden vernietigd. Deze richtlijn is in het Besluit Uniforme Beginselen Gewasbeschermingsmiddelen geïmplementeerd.

versnelde integrale herbeoordeling

In 1997 heeft het CTB de eerste tranche van vijf stoffen afgerond en de 2^e en 3^e tranche in behandeling genomen ten behoeve van besluitvorming. In bijlage D zijn de betreffende werkzame stoffen vermeld. Voor drie van de vijf stoffen uit de eerste tranche is in 1998 een hoorprocedure gestart. Voor een stof (propoxur) is de besluitvorming uitgesteld tot begin 1998. Voor dicamba heeft de herbeoordeling niet tot een verandering in betreffende toelating geleid.

receptuursysteem dichloorvos

Op 15 januari 1997 is het receptuursysteem voor gewasbeschermingsmiddelen op basis van dichloorvos in werking getreden. Aan dit systeem ligt een beroep van betrokken toelatinghouders op "landbouwkundige onmisbaarheid" ten grondslag (art. 8, eerste lid, Besluit milieutoelatingseisen bestrijdingsmiddelen). In 1997 zijn 1075 recepten afgegeven door de (districtsbureaus van de) Plantenziektenkundige Dienst. Sinds de invoering van het receptuursysteem is beduidend minder dichloorvos verkocht, uitgaande van afgegeven recepten. Controle van de AID wijst echter uit dat door voorinkoop nog een deel van het gebruik buiten het receptuursysteem om liep (zie 3.4). Een eerste aanzet voor de evaluatie van het receptuursysteem dichloorvos is gemaakt, zodat de uitvoering hiervan in 1998 kan plaatsvinden.

effectief pakket gewasbeschermingsmiddelen

In 1997 is, met de 2^e fase MJP-G, begonnen met het opstellen van een actieprogramma "Effectief Middelenpakket". Dit programma wordt in 1998 verder uitgewerkt. De integratie tussen de onderliggende delen van het plan staat hierbij voorop. Daarbij is gezorgd voor een goede afstemming met het Project "Gewasbescherming Glastuinbouw".

drifttabel

Op basis van driftmetingen van IMAG-DLO, gedaan in de voorliggende jaren in de teelten van appels, aardappelen, granen en bloembollen, is een nieuwe drifttabel voor de toelating tot stand gekomen. De drifttabel is in 1997 voor notificatie voorgelegd aan Brussel (zie 3.1).

3.4 Controle en handhaving

AID

In 1997 heeft de AID circa 8.500 controles uitgevoerd inzake de handel, toepassing en opslag van gewasbeschermingsmiddelen. Daarbij zijn in totaal 600 overtredingen vastgesteld. Door de getroffen maatregelen ter bestrijding van de klassieke varkenspest, moest de voorgenomen inzet voor gewasbescherming in de loop van dit jaar met 40% worden bijgesteld. Het merendeel van de beschikbare tijd werd besteed aan de controles op de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen. Daarbij zijn tevens betrokken de middelen die vallen onder de zogenaamde kanalisatieregeling en waarvan het in voorraad en voorhanden hebben niet is toegestaan tenzij hieraan op het bedrijf een legale bestemming kan worden gegeven. Er is vastgesteld dat deze regeling een goed handvat biedt om illegaal gebruik beter te kunnen traceren. Controle-ervaringen zijn opgedaan met de receptuurregeling voor dichloorvos. Uit onderzoek is duidelijk geworden dat een aantal landbouwbedrijven, vóór de inwerkingtreding van de regeling, nog extra hebben ingekocht, waardoor een deel van het gebruik buiten het receptuursysteem om loopt. Daarbij zijn processen-verbaal aangezegd wegens gebruik van dit middel zonder recept. Monsteranalyse was hierbij nodig om de bewijsvoering hiervoor alsnog sluitend te krijgen.

Voorts zijn, deels in samenwerking met de waterkwaliteitsbeheerders, controles uitgevoerd naar het gebruik van middelen op teelt- en spuitvrije zones. Deze vorm van samenwerking kan als voorloper worden beschouwd met het oog op de toekomstige AMvB Open Teelten.

De AID investeert middels de ontwikkeling van een kwaliteitsplan verder in optimalisering van de controlevaardigheden en –methodieken. Tevens wordt overleg gevoerd met andere handhavingpartners om de effectiviteit van de handhaving te kunnen verhogen.

3.5 Richtlijnen gebruik en emissie

regulering grond-ontsmettingsmiddelen	De uitvoering van de regulering grondontsmettingsmiddelen is in 1997 goed verlopen. Het aantal verstrekte vergunningen bedroeg 3.326, het ontsmette areaal was 8.777 hectare (10.374 in 1996). Van dit areaal heeft 57% betrekking op akkerbouwgewassen (m.n. aardappelen) en 23% op bloembolgewassen. In de praktijk was er een goede naleving van de regulering; op een totaal van 264 controles, constateerde de AID 9 (ofwel 3,4 %) overtredingen.
arboconvenant	Rijksoverheid en landbouwbedrijfsleven hebben in juli 1994 een arboconvenant (Tweede Kamer, 23400 XV, nummer 49) ondertekend over het bevorderen van veiligheid, gezondheid en welzijn op de agrarische werkplek door een integrale zorg voor de arbeidsomstandigheden. In dit arboconvenant is vastgelegd dat publicatiebladen zullen worden ontwikkeld over het werken met gewasbeschermingsmiddelen. Thans zijn desbetreffende bladen voor de sectoren eetbare paddestoelen, veehouderij, akkerbouw en vollegrondsgroententeelt opgesteld. Voor boomteelt en fruitteelt is een dergelijk blad nagenoeg gereed. Voorts is het blad over glastuinbouw en bloembollenteelt opnieuw uitgegeven.
keuring spuitapparaatuur	In 1997 zijn 10.975 keuringen aan veldspuiten uitgevoerd. Hiervan zijn 5.238 veldspuiten in een keer goedgekeurd. Na reparatie zijn nog eens 5.670 veldspuiten goedgekeurd. 67 Veldspuiten zijn permanent afgekeurd. Het aantal erkende keuringsstations nam in 1997 met 39 toe naar 140. Naast de verplichte keuringen hebben er ook 991 keuringen plaatsgevonden van boomgaardspuiten op vrijwillige basis. Hiervan zijn 562 in een keer goedgekeurd en 429 boomgaardspuiten zijn na reparatie goedgekeurd. Er zijn geen boomgaardspuiten afgekeurd. Op het moment zijn er 9 erkende keuringsstations voor boomgaard spuiten. De verplichte keuringen voor boomgaardspuiten, hoogvolumespuiten in de glastuinbouw en boomteeltspuiten zijn in de maak. Per 1 januari 1998 is de Verordening Gebruik Verdeelapparatuur overgegaan van het Landbouwschap naar de betreffende produktschappen.
lozingenbesluit WVO Openteelten en Veehouderij	In het kader van de emissiebeperkende maatregelen zijn voor de land- en tuinbouw (uitgezonderd de glassectoren) conceptpakketten voorgesteld met maatregelen voor de reductie van emissie door drift naar oppervlaktewater. Deze pakketten zijn bedoeld voor implementatie in onder andere het lozingenbesluit WVO Openteelten en Veehouderij. De algemene regels zullen zoals nu voorzien eind 1999 van kracht worden.
Vierde Nota Waterhuishouding	In november 1997 is de "Vierde Nota waterhuishouding: Regeringsvoornemen" aangeboden. De Nota geeft aan dat de emissie van gewasbeschermingsmiddelen aanzienlijk is gereduceerd, maar dat de emissie van voor water schadelijke stoffen weinig is afgenomen. Om deze emissie te verminderen moet het spoor van het MJP-G gevolgd blijven worden. Daarnaast zal van het lozingenbesluit WVO Openteelten en Veehouderij aan de vermindering bijdragen. Om afstemming tussen het waterbeleid en toelatingsbeleid te realiseren, wordt in beide kaders uitgegaan van dezelfde norm, het maximaal toelaatbare risiconiveau (MTR).

3.6 Fytosanitaire activiteiten

import	Bij importcontroles zijn in 1997 14 verschillende quarantaine organismen onderschept. Deze Q-organismen zijn ofwel uitgeroeid door vernietiging of teruggestuurd met het plantmateriaal waarop ze werden aangetroffen. Daarnaast zijn in de (risicovolle) periode na import en gedurende de teelt nog eens 15 verschillende quarantaine organismen gevonden en uitgeroeid. Zes van deze organismen zijn uitgeroeid door chemische bestrijding. In de overige gevallen is uitroeiing bewerkstelligd door een combinatie van vernietigen van (mogelijk) besmet plantenmateriaal en een quarantaine periode.
bruinrot	Ook in 1997 is het beleid gecontinueerd om door stringente maatregelen de verspreiding van de bacterie <i>Ralstonia solanacearum</i> (<i>Pseudomonas solanacearum</i>), de veroorzaker van bruinrot in aardappel en tomaat, te voorkomen en besmettingen te elimineren. De in 1996 ingestelde beregeningsverbod-gebieden, waar het gebruik van oppervlaktewater voor de teelt van aardappel en tomaat verboden is, zijn van kracht gebleven. Het bedrijfsleven in deze gebieden heeft ten behoeve van bespuiting alternatieven gevonden voor het gebruik van oppervlaktewater.
verzekeringssystemen Q-pol en Potatopol	In 1997 heeft de Potatopol (de Onderlinge Waarborg Verzekering voor schade door bruin- en/of ringrot in aardappelen) voor het eerst schadevergoedingen uitgekeerd. Het verzekeringsstelsel in de glastuinbouw (Q-pol) is nog niet gestart door een tegenvallende deelname. Er is druk campagne gevoerd om het deelnemende aantal telers te vergroten.
Ontheffing Q-organismen	In 1997 zijn geen ontheffingen of vrijstellingen verleend ten behoeve van het gebruik van niet toegelaten gewasbeschermingsmiddelen bij de eliminatie van quarantaine organismen.
Overige fyto-sanitaire zaken	De erkenningsregeling voor importbedrijven van teeltmateriaal van bloemisterijgewassen is in 1997 in de praktijk geïntroduceerd. De eerste bedrijven zijn inmiddels erkend. Om betere risicoanalyse op bedrijfsniveau te kunnen maken is gestart met het toegankelijk maken van informatie (quarantainebank) over het voorkomen van schadelijke organismen in landen van herkomst.

3.7 Onderzoek, voorlichting, onderwijs en subsidies

onderzoek	In 1997 is een drietal nieuwe onderzoeksprogramma's geïnitieerd, te weten: Management van plantpathogene schimmels en bacteriën; plantenvirussen en -viroïden; signalering en beheersing van plaaginsecten, mijten en slakken. Tevens is in een ex-ante evaluatie getoetst of de geformuleerde onderzoeksprogramma's voldoen aan de door LNV opgestelde onderzoeksprioriteiten. De onderzoeksprogramma's zijn per 1 januari 1998 gestart. In deze programma's werken DLO en Praktijkonderzoek nauw samen. Het Staring Centrum, in samenwerking met de Plantenziektenkundige Dienst, heeft extra onderzoek ingezet om diverse beleidsopties, met betrekking tot hun effecten op het terugdringen van emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar oppervlaktewater, door te rekenen.
voorlichting	In 1997 is het project voorlichting MJP-G van het Landbouwschap afgerond. In dit project is sectoroverschrijdend gewerkt aan de thema's emissie, stoffenvoorlichting, afhankelijkheid, arbeidsveiligheid en stand van zaken voortgang MJP-G. In 1998 start LTO Nederland een nieuw project. In dit project wordt gekozen voor een sectorspecifieke benadering van de voorlichting. Daarnaast zal ook aan een aantal thema's aandacht worden besteed, zoals geïntegreerde

gewasbescherming, emissie, milieueffecten van gewasbeschermingsmiddelen, de verlenging van de spuitlicentie en arbeidsveiligheid. Enkele nieuwe producten zijn de milieubelastingskaart en de milieumeetlat voor de glasteelten. Speerpunt is de verspreiding van de resultaten van regionale en sectorale projecten naar boeren en tuinders buiten het eigenlijke project.

- sputlicenties In 1997 heeft de Plantenziektenkundige Dienst ruim 9000 licenties verstrekt waarmee er eind 1997 spraken was van ongeveer 77.000 licentiehouders. Er is nu een vrij constante afgifte van licenties aan personen die examen hebben gedaan of alsnog besluiten een licentie aan te vragen. De wachtlijsten voor cursussen zijn verdwenen en de AOC's, maar ook andere kennisaanbieders, bereiden zich nu voor op de licentieverlenging die vanaf het jaar 2001 plaats gaat vinden. Gedurende 1997 is het nodige voorbereidende werk gedaan waardoor per 1 januari 1998 het Bureau Erkenningen een feit is. Dit bureau heeft twee taken. Ten eerste de goedkeuring van kennisbijeenkomsten. Ten tweede de registratie van de deelname aan deze kennisbijeenkomsten in een centraal systeem. Vanaf september 1998 zal het bureau operationeel zijn. Voor licentieverlenging is deelname aan kennisbijeenkomsten voldoende. Deze bijeenkomsten kunnen door iedere kennisaanbieder worden verzorgd, mits de bijeenkomst erkend is door het Bureau Erkenningen. Van belang is dat voldoende nieuwe kennis en inzichten tijdens deze bijeenkomsten worden gepresenteerd. In 1997 heeft een eerste evaluatie van uitvoering en handhaving van de licentieplicht plaatsgevonden. Uit de evaluatie blijkt dat de uitvoering van het besluit zonder belangrijke problemen is verlopen en dat vrijwel alle licentieplichtigen een licentie hebben verkregen. Verder blijkt uit controles door de AID dat het besluit vooralsnog geen bijstelling behoeft.
- demo-gelden In het kader van de 'Bijdrageregeling Demonstratie- en Bewustmakingsprojecten Natuur- en Milieuvriendelijke Landbouwproductiemethoden' is in 1997 aan 10 projecten (ruim 16 miljoen gulden aan verplichtingen) subsidie toegekend. Deze projecten zijn onderdeel van de sectorplannen MJP-G en krijgen van LNV een bijdrage van 25% toegekend, naast de 50% die door de EU beschikbaar is gesteld. In 1997 had het merendeel van de projecten (looptijd 1 - 3 jaar) betrekking op de introductie van geïntegreerde gewasbescherming en van biologische teelt in diverse sectoren.
- VAMIL In 1997 is door de land- en tuinbouw voor bijna 43 miljoen gulden (13 miljoen in 1996) aan investeringen aangemeld voor de Regeling Vervroegde Afschrijving Milieu-investeringen (VAMIL). Dit bedrag is het deel dat betrekking heeft op investeringen voor bedrijfsmiddelen voor de reductie of de vervanging van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Belangrijke items waren: emissiearme spuitapparatuur, drainwaterontsmettingsapparatuur en apparatuur voor mechanische onkruidbestrijding en mechanisch looftrekken. Daarnaast zijn er relatief veel aanmeldingen geweest voor nettenapparatuur in de bollenteelt en voor insectenschermen in de kasteelt.

3.8 Marktprikkels

Consumenten stellen in toenemende mate eisen aan agrarische producten en aan de productiewijze. De sectoren spelen hierop in door bepaalde producten te labelen met milieumerken. Voorwaarde daarbij is dat deze producten zijn geteeld volgens specifieke richtlijnen, die onder meer betrekking hebben op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Hierna volgen enkele ontwikkelingen van een aantal belangrijke milieumerken.

- Milieubewuste Voedings-
tuinbouw In 1997 is de deelname aan de Milieubewuste Voedingstuinbouw in de meeste produktgroepen gestegen. Van het areaal glasgroenten werd circa 75% geteeld volgens de richtlijnen van de stichting MBT; bij fruit ging het naar schatting om 55%; bij paddestoelen en vollegrondsgroenten om respectievelijk 50 en 25%.

Er zijn inmiddels MBT richtlijnen voor vrijwel alle groenten en fruit die in Nederland worden geteeld. De richtlijnen voor gewasbescherming hebben betrekking op de toepassing van niet-chemische methoden (zoals inzet van natuurlijke vijanden, bedrijfshygiëne en mechanische onkruidbestrijding), op vermindering van het volume, op vermindering van de emissie (bijvoorbeeld door teeltvrije zones en windschermen) en op de keuze van minder milieubelastende middelen. De richtlijnen voor registratie en teelt hebben niet alleen betrekking op gewasbescherming, maar ook op bemesting, energie, water en afval.

De (externe) controle op de naleving van de richtlijnen werd in 1997 verder geoptimaliseerd. Bij bijna de helft van de deelnemers werd een bedrijfscontrole uitgevoerd en bij circa 30% werd een monster genomen ter controle van het middelengebruik.

Een opmerkelijk besluit was in 1997 dat de telers hun registratie niet meer bij Stichting MBT hoeven in te leveren. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid voor een goede registratie bij de teler gelegd. Op verzoek van afnemers kan de registratie wel worden opgevraagd.

Verder werd vanuit MBT actief meegedacht over de wijze waarop de registratieplicht in het kader van het Convenant Glastuinbouw en Milieu zou kunnen worden georganiseerd. MBT is certificaathouder van het "milieukeur" namens een groep fruittelers en een groep glasgroententelers.

Milieu Project Sierteelt (MPS)

Milieu Project Sierteelt (MPS) telde eind 1997 2.486 deelnemers. Zij vertegenwoordigen een areaal van 3.521 ha bedekte teelt en 3.096 ha onbedekte teelt. MPS heeft onderzoek verricht onder 1200 MPS bedrijven die van 1995 tot en met 1997 onafgebroken hebben geregistreerd. Hieruit blijkt dat de milieubelasting op de onderzochte bedrijven aanzienlijk is verminderd. In november 1997 tekende MPS en de Nederlandse Bond van Boomkwekers (NBvB) een intentieverklaring ter verhoging van het aantal deelnemende boomkwekers aan MPS.

In het buitenland is MPS verder gegroeid naar de status van internationale milieustandaard. MPS is nu actief in België, Denemarken, Israël, Kenia, Tanzania, Zimbabwe en Ecuador.

De handel startte in 1997 diverse verkoopconcepten waarin MPS centraal stond. In dit kader is de uitbreiding van het aantal boomkwekers en bloembollentelers heel belangrijk. De deelname van buitenlandse kwekers is essentieel voor een jaarrond assortiment van MPS-producten en dus voor het succes van MPS.

Milieukeur

In 1997 was het aangemelde areaal Milieukeurproducten voor aardappelen 1000 hectare, voor appels en peren 700 hectare, voor tarwe 340 hectare, voor uien 50 hectare en voor gerst 20 hectare. Ten opzichte van de gangbare teelt kan de milieuwinst voor wat betreft het verbruik van gewasbeschermingsmiddelen oplopen tot meer dan 90%. De milieubelasting van bodem en grondwater wordt gereduceerd door minder gebruik van middelen en door het gebruik van minder toxische middelen. De milieubelasting van het slootwater wordt bovendien nog beperkt door driftreductiemaatregelen.

Naast de bovengenoemde gewassen zijn er Milieukeureisen opgesteld voor een groot aantal andere gewassen, zoals: vollegrondsgroenten, vruchtgroenten, champignons en bloemen en planten. Verder zijn of worden er momenteel Milieukeureisen ontwikkeld voor verschillende verwerkte producten.

Op dit moment wordt naast de introductie van Milieukeur bloemen en planten gewerkt aan de mogelijke introductie van champignons, aardbeien en groenten met Milieukeur.

Vanuit de markt wordt nog niet voldoende op het Milieukeur gereageerd.

3.9 Activiteiten en ontwikkelingen in de sectoren

Aan de Bestuursvereenkomst MJP-G wordt in de sectoren uitvoering gegeven door sectorgroepen die sectorwerkplannen hebben opgesteld. In het afgelopen jaar lag de nadruk op acties ter vermindering van de emissie

en van de afhankelijkheid en het fungicidenverbruik. Hieronder volgen -per sector- belangrijke ontwikkelingen.

- boomteelt
- Het demoproject 'Introductie geïntegreerde gewasbescherming in de Boomteelt' heeft veel praktische informatie opgeleverd over de toepassing van geïntegreerde bestrijding. De twintig ondernemers zijn enthousiast over de resultaten en willen graag aan het einde van het project doorgaan met deze methode van gewasbescherming.
- Het onderzoek naar de hoeveelheid drift in de teelt van laanbomen heeft gegevens opgeleverd over de werkelijke driftpercentages. Ook is een prototype van een spuit ontwikkeld die minder drift veroorzaakt. Verkend wordt wat de mogelijkheden zijn van introductie in de praktijk.
- Onderzoek naar de drift bij handbediende spuiten, die vooral in Boskoop worden gebruikt, heeft aangetoond dat er technische mogelijkheden (onder meer een spuitkap of beweegbare spuitgordijnen) zijn om voldoende driftreductie te bereiken.
- Door de NBvB is een spuitprotocol Opwaartsgerichte Spuitapparatuur ontwikkeld, voor laan-, bos- en parkboomkwekers. In dit protocol geven kwekers aan dat zij vrijwillig emissiebeperkende maatregelen zullen uitvoeren.
- De NBvB heeft een Combizorgproject ontwikkeld, waarin het doel is bedrijven te "certificeren" op het gebied van: 1. milieu (gewasbeschermingsmiddelen/ mineralen/afval/water/energie); 2. kwaliteit van het plantmateriaal; 3. kwaliteit van het productieproces en 4. aspecten van arbeidsomstandigheden.
- De sector is bezig vele nieuwe initiatieven op te starten. Deze richten zich o.a. op geïntegreerde vruchtbomenteelt, op het geïntegreerd bestrijden van aaltjes, op het vaststellen van normen voor gewassen bij deelname aan MPS en op de biologische boomteelt.
- In de sector boomteelt zijn initiatieven ondernomen om de toelating van middelen te bevorderen via de procedure van "derden toelating" en het fonds "Kleine Toepassingen". Daarnaast wordt meegewerkt aan het Europese project "wederzijdse erkenning kleine toepassingen" van gewasbeschermingsmiddelen.
- akkerbouw
- Voor de uitvoering van het MJP-G in de akkerbouwsector was 1997 een overgangsjaar, waarin voorbereidingen zijn getroffen voor de uitvoering van diverse projecten, zoals de vermindering van de afhankelijkheid van chemische loofddoding en de bredere implementatie van de geleide bestrijding van Phytophthora (project GEWIS). Tevens zijn ideeën ontwikkeld voor een hernieuwde aanpak van het Phytophthoraprobleem. De uitwerking van deze ideeën krijgt in 1998 zijn beslag. Met betrekking tot de vermindering van de drift, onderschrijft de sector de reductiedoelstelling van 90%. Daarbij wordt met name gekozen voor technische maatregelen. Samen met het Rijksinstituut voor de Zuivering van Afvalwater (RIZA) en andere sectoren is onderzoek gestart naar een classificatiesysteem van driftarme spuitdoppen. Ook worden de ontwikkelingen ten aanzien van nieuwe uitvloeiers actief gevolgd.
- Tevens heeft LTO-Akkerbouw het initiatief genomen om middels een Kwaliteitsplan Akkerbouw (KPA) te komen tot een brede registratie van onder andere het gewasbeschermingsmiddelengebruik op individuele bedrijven.
- vollegronds groenteteelt
- In 1997 heeft de sector verder gewerkt aan de reeds ingezette strategie om via groepen voorlopers de gehele sector op verbeterde productiemethoden te laten overgaan. Via breed ingezette projecten als MBT en BIM, de Demonstratieprojecten "Teeltstrategieën", "Verbreding Bedrijfssystemen Onderzoek Vollegrondsgroententeelt" en het "praktijkonderzoek" worden de

grenzen van de teelt en bedrijfsvoering verkend en de knelpunten onderkend. Als versterking van de strategie en om de inspanningen van de sector zichtbaar te kunnen maken is gestart met het opstellen van richtlijnen voor Milieukeur. In eerste instantie zijn deze voor 8 gewassen opgesteld. Aan MBT hebben in 1997 1655 telers deelgenomen. Het deelnemend areaal varieert van 25% (aardbei) tot 85% (spruitkool en broccoli). Daarnaast is voor de bestaande richtlijnen een puntensysteem ontwikkeld en zijn richtlijnen opgesteld voor de in het MBT-pakket nog ontbrekende vollegrondsgroentengewassen. BIM heeft het laatste jaar beleefd. In het totaal hebben een 80-tal telers deelgenomen aan dit project en is de kennis in de gangbare voorlichtingsboodschappen opgenomen. Binnen de demonstratieprojecten Teeltstrategieën en Verbreding Bedrijfssystemen Onderzoek Vollegrondsgroententeelt hebben in het tweede jaar van hun bestaan respectievelijk 80 en 19 telers verbeteringen in hun teelten en bedrijfsvoering verder getest. Het Bedrijfssystemen Onderzoek is in 1997 een nieuwe onderzoeksperiode gestart op twee locaties met onder andere een biologische teelt variant.

In 1997 is in een eerste verkenning de potentiële mogelijkheid om biologische bestrijding breed in de sector te introduceren afgecheckt. Het daartoe georganiseerde symposium heeft ertoe geleid dat de sector de kansen op dit gebied heeft geïnventariseerd en daarmee een plan van aanpak geformuleerd.

bloembollenteelt In 1997 zijn een aantal projecten uitgevoerd en geïnitieerd gericht op de vermindering van afhankelijkheid en gebruik. Ongeveer 80 bedrijven hebben zich opgegeven om een milieupraktijkplan te maken. Hierin geven bedrijven aan op welke wijze zij ondermeer het gebruik en de emissie van gewasbeschermingsmiddelen willen verminderen. In het project "bollenteelt na 2000" gaan 24 bollenbedrijven onder DLV-begeleiding geïntegreerd telen volgens de methode die door de proefbedrijven is ontwikkeld. Na de voorbereiding in 1997 gaat het project in 1998 van start. Het onderzoek naar geïntegreerde bestrijding wordt gecontinueerd op Proefbedrijf de Noord, dat de sector voor dit doel heeft aangekocht. In 1997 is gesproken over de invoering van het milieuproject Bloembollenteelt (MPS bloembollenteelt), analoog aan het MPS-project voor bloemisterijgewassen. Naar verwachting start het project in 1998. Het waarschuwingssysteem voor Botrytis (vuur) is verder ontwikkeld en via demonstratiedagen en lezingen onder de aandacht gebracht. Het onderzoek naar een laag doseringssysteem voor herbiciden voor de gewassen narcis, tulp en hyacint is afgerond.

fruitteelt Het weer was in 1997 ongunstig, met als gevolg een hoge schurftdruk. Het verbruik van fungiciden is daardoor hoger dan in 1996 uitgekomen. De bestrijding van schurft vraagt in de fruitteelt de grootste inzet van gewasbeschermingsmiddelen. De fruitteeltsector heeft daarom een meetnet met automatisch uitleesbare weerstations opgezet. Dit net is in 1997 vrijwel compleet gemaakt. Daarnaast is de sector eind 1997 gestart met een nieuw demonstratieproject met het doel nieuwe perspectievolle bestrijdingsstrategieën tegen schurft in de praktijk te introduceren. Het gebruik van de weergegevens speelt hierbij een belangrijke rol. In 1998 is in dit project ruimte voor 25 studiegroepen. De sector fruitteelt werkt gebiedsgericht aan het terugdringen van de emissie. In verschillende regio's wordt overleg gevoerd met de waterkwaliteitsbeheerders over de te nemen maatregelen en de uitvoering van monitoringsprogramma's. In het werkgebied van Zuiveringschap Zuid-Hollandse Eilanden en Waarden heeft de sector vooruitlopend op de AMvB-WVO de intentie verklaring "Kristal" afgesloten. De sector werkt verder aan emissie reductie via innovaties in spuittechniek, zoals de tunnelspuit maar ook de inzet van grotere spuitdruppels, gecombineerd met nieuwe uitvloeiers. 1997 was voor het demoproject "Introductie Schurftresistente appelrassen" het tweede jaar. Bij fruittelers zijn 23.000 bomen aangeplant. In de fruitteeltsector wordt op grote schaal geregistreerd via verschillende projecten; MBT (60% van de telers), MK (55 telers) en diverse andere projecten (ca 20%).

veehouderij	<p>In 1997 is het Demoproject Geïntegreerde Onkruidbestrijding in de Maïsteelt van start gegaan. Dit project is een initiatief van LTO-Nederland en CUMELA-Nederland dat wordt uitgevoerd door de DLV en het Praktijkonderzoek voor de Akkerbouw en Vollegrondsgroententeelt (PAV). Het doel is dat in de maïsteelt niet meer dan 1 kg werkzame stof per ha wordt gebruikt door het toepassen van mechanische onkruidbestrijding, het spuiten met middelen met weinig werkzame stof, aangepaste doseringen of combinaties hiervan.</p> <p>Door middel van voorlichtingsbijeenkomsten, demonstratievelden, open dagen, intensieve begeleiding van ruim 100 loonwerkers en diverse publicaties worden loonwerkers en maïstelaars op de hoogte gebracht van de mogelijkheden en de noodzaak van het toepassen van de geïntegreerde aanpak. Daarnaast wordt het gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen gemonitord. Naar verwachting zullen de resultaten van deze monitoring in het najaar van 1998 bekend worden gemaakt.</p>
glastuinbouw	<p>In de sierteelt onder glas wordt de omschakeling naar geleide bestrijding en/of geïntegreerde bestrijding door middel van het driejarige demonstratieproject Signatuur ondersteund.</p> <p>Het convenant Glastuinbouw en Milieu (GLAMI) is in november 1997 getekend door bedrijfsleven en regionale en landelijke overheden. Op basis van de convenantafspraken wordt de Integrale Milieu Taakstelling vertaald naar bedrijfsniveau, waardoor ieder bedrijf in de toekomst aanspreekbaar wordt op zijn individuele milieuprestatie op het vlak van gewasbescherming.</p> <p>De regeling "groen label bedrijf" is in 1997 ontworpen en is begin 1998 operationeel, waardoor milieutechnisch goed uitgeruste bedrijven in aanmerking komen voor groenfondsfianciering.</p> <p>Het project Gewasbescherming Glastuinbouw (1998-2000), onder voorzitterschap van de Heer Alders is onlangs gestart met als hoofddoel het terugdringen van het illegale gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de glastuinbouw, te operationaliseren door meer maatwerk in de toelating, effectievere handhaving en de vermindering van de afhankelijkheid van het gebruik van chemische middelen.</p>
eetbare paddestoelen	<p>De paddestoelensector voldoet momenteel al ruimschoots aan de doelstellingen voor het verminderen van het gebruik van fungiciden en insecticiden voor het jaar 2000. Voor het terugdringen van het gebruik van ontsmettingsmiddelen komen de doelen voor 2000 in zicht. Een activiteit die zich op deze terugdringing richt is het project 'Verantwoord gebruik van formaline', dat als doel heeft het ontwikkelen van een protocol en van voorlichtingsmateriaal.</p> <p>De sector beraadt zich op de praktische invulling van de actie om iedere ondernemer een gewasbeschermingsregistratie te laten uitvoeren.</p>
biologische teelt	<p>In kwantitatief opzicht is de biologische landbouw sterk gegroeid. Het areaal biologische landbouw en het aantal bedrijven zijn sterk gegroeid waarbij de groei het sterkst is in de dierlijke productiesector. In 1997 bedroeg het aantal biologische bedrijven 707 (in 1996 was dit 554), met een areaal van ca 18.300 ha. Niettemin blijft het areaalsaandeel t.o.v. de gangbare landbouw gering (ca. 1%). Het totaal aantal bedrijven dat bij Skal is aangesloten is met 40% toegenomen.</p> <p>De markt voor biologische producten is sterk in beweging. De afzet via gangbare verkoopkanalen is zeer sterk toegenomen. De afzet via de traditionele afzetkanalen (natuurvoedingswinkels) en via het relatief nieuwe abonnementensysteem kende eveneens een stevige groei. Voorts wint de ambulante handel via biologische boerenmarkten gestaag terrein.</p>
openbaar groen	<p>In 1997 hebben de sector openbaar groen en de rijksoverheid de bestuurlijke afspraken "MJP-G openbaar groen" ondertekend. Onderdeel van deze afspraken is dat de verschillende partijen een plan maken met acties gericht op de MJP-G doelstellingen. Begin 1998 zijn deze plannen naar de Minister van LNV gestuurd.</p>

Voor de coördinatie van de afspraken is de Groenraad verantwoordelijk. Een sectorwerkgroep is ingesteld om de voortgang van de acties te bewaken. Het behalen van de doelstellingen ligt goed op schema, behalve voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op verhardingen.

4. CONCLUSIES EN VERVOLG

volume	<p>Ten opzichte van de referentieperiode bedraagt de reductie van de afzet van bij Nefyto aangesloten bedrijven, in 1997, 48%. De taakstelling in het jaar 2000 (50%) is daarmee op dit moment nagenoeg gerealiseerd. Belangrijk voor het behaalde resultaat is de drastische reductie geweest van het verbruik van grondontsmettingsmiddelen (85%).</p> <p>In vergelijking met 1996 is vooral de afzet van insecticiden/acariciden flink gedaald. Het verbruik van de herbiciden is ten opzichte van 1996 nauwelijks gedaald en het verbruik van de fungiciden en <i>overige stoffen</i> is gestegen. Belangrijke aandachtspunten voor realisatie van de reductietaakstellingen in 2000 zijn het herbicidenverbruik (reductie gerealiseerd in 1997 23%, taakstelling 45%) en het verbruik van de cluster fungiciden, insecticiden/acariciden en <i>overige stoffen</i>. Voor deze cluster is sinds de referentieperiode geen reductie gerealiseerd (taakstelling 36%). Binnen deze cluster heeft de groep insecticiden/acariciden wel een reductie behaalt (22%).</p> <p>De totale afzet (Nefyto plus Bureau Heffingen) volgt dezelfde trends als de Nefyto-afzet. Ook het driejaarlijks gemiddelde volgt de trend, echter zonder uitschieters.</p>
afhankelijkheid	<p>Rekening houdend met de indicator 'volume minus chemische substitutie' is het totale gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen in 1997 met 10% minder afgenomen, ten opzichte van de referentieperiode, dan het niet gecorrigeerde verbruik. De substitutie verschilt per middelengroep, bij de grondontsmettingsmiddelen is deze minimaal maar bij fungiciden is deze substantieel. Diverse oorzaken, waaronder de weersomstandigheden, kunnen ten grondslag liggen aan dit hogere fungicidenverbruik.</p>
emissie	<p>Een algemene vermindering van de emissie naar bodem, water en lucht, op grond van een vermindering van het middelenverbruik, is in 1997 ten opzichte van 1996, niet gerealiseerd. Een scala van uiteenlopende ontwikkelingen (toelatingsbeleid, diverse emissieconvenanten, verscherping Lozingenbesluit) zullen doorwerken in de emissiereductie naar bodem en water.</p>
vervolg	<p>Voor de uitvoering van de tweede fase van het MJP-G zijn de volgende punten van groot belang:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de agenda voor de tweede fase, die is opgesteld door het CUO; • een zestal specifieke aanvullende maatregelen van LTO-Nederland; • de initiatieven van de sectorgroepen; • de formulering van algemene regels voor de open teelten gericht op emissiebeperking van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater; • het toelatingsbeleid; • actieprogramma effectief middelenpakket dat wordt gestart in samenwerking met CUO en SGB; • project Gewasbescherming Glastuinbouw; • project gedifferentieerd risicobeleid.

BIJLAGEN

A: Totale afzet in 1997 vergeleken met de referentieperiode.

Tabel 5 vergelijkt de totale afzet van gewasbeschermingsmiddelen in tonnen werkzame stof in de referentieperiode 1984 - 1988 met die in het jaar 1997. De tabel is enerzijds gebaseerd op data over de afzet die via Nefyto-leden plaatsvond en anderzijds op data over de afzet via niet Nefyto-leden geregistreerd door het Bureau Heffingen (tezamen de RAG-cijfers, Regeling Administratie Gewasbeschermingsmiddelen).

Voor de referentieperiode zijn geen exacte gegevens beschikbaar van de afzet die buiten Nefyto om is verlopen; destijds was de aanname dat deze 7% (1.400 ton) zou bedragen van de Nefyto-afzet. Sinds 1993 zijn deze cijfers via de RAG wel beschikbaar; zo bleek de totale afzet die buiten Nefyto om verliep in de jaren 1993, 1994 en 1995 respectievelijk 12,6, 15,6 en 15,1% (voorlopig cijfer) te bedragen van de Nefyto-afzet.

Voor de totale afzet per stofgroep in de referentieperiode (tweede rij in tabel 5), is de hiervoor genoemde 1.400 ton werkzame stof toebedeeld aan de verschillende stofgroepen. De hierbij gebruikte verdeelsleutel is gebaseerd op het gemiddelde aandeel per stofgroep in 1993, 1994 en 1995 (RAG-gegevens). Aldus is het mogelijk om voor de totale afzet indicatieve reductiepercentages (rij zes) te geven voor 1997 ten opzichte van de referentieperiode.

Tabel 5: Totaal afzet gewasbeschermingsmiddelen in ton werkzame stof

periode	grondontsmet- tingsmiddelen	herbiciden	fungiciden	insecticiden/ acariciden	overige	totaal
1984-1988	10.254	4.596	4.453	691	1.306	21.300
index %	100	100	100	100	100	100
1997	1.573	3.852	4.943	486	1.157	12.011
index %	15	84	111	70	89	56
gemiddeld 1995-1997	1.898	3.905	4.516	544	1.016	11.879
reductie %	81	15	1	21	22	44
			\-----v-----/			
				6		
reductie %	85	16	+11	30	11	43
1997 t.o.v 1984-1988			\-----v-----/			
				+ 2		
reductie % taakst. MJP-G in 2000	68	45	\-----v-----/			50
				36		

Bron: Nefyto en Bureau Heffingen

Uit deze tabel blijkt dat er vergeleken met de referentieperiode duidelijke verschillen zijn te constateren tussen de reductie die bereikt zijn in 1997, uitgaande van de Nefyto-afzet of uitgaande van de totale afzet (Nefytoleden plus niet-Nefytoleden). Ook de afzet buiten de Nefytoleden om stijgt de laatste jaren.

B: Werkzame stoffen waarvan de toelating in 1997 is beëindigd

Het aantal toegelaten gewasbeschermingsmiddelen (handelsmiddelen) voor landbouwkundig gebruik is gedaald van 1176 in 1996 naar 1084 in 1997 (CTB). Het aantal toegelaten werkzame stoffen per 31 december 1997 bedroeg 280. Van 6 werkzame stoffen zijn alle toelatingen vervallen (tabel 6); er zijn 4 nieuwe stoffen toegelaten (bijlage C).

Tabel 6: Werkzame stoffen met toepassingsgebieden die in 1997 vervallen zijn^{*)}

naam werkzame stof	merknaam	toepassingsgebied
cis-trans 1,3-dichloorpropeen	Telone-Cis	diverse open teelten
carbofuran	Curater-granulaat	toepassingen waar vogels in het geding zijn
dichloorvos	diversen	toepassingen in woon- en verblijfsruimten door particulieren
sulfotep	Bladafum II.	bloemisterij onder glas, boomkwekerij onder glas, vaste planten onder glas, aubergine, augurk, champignon, komkommer, meloen, paprika, tomaat.
oxydemeton-methyl	Mesodrin RI, Metasystox-R	diverse teelten in de open lucht.
profam	diversen	in diverse zaadteelten van siergewassen, in diverse siergewassen.

^{*)} Bron: Jaarverslag 1997, CTB

C: Nieuw toegelaten werkzame stoffen in 1997

Door het CTB zijn in 1997 in totaal 9 nieuwe werkzame stoffen als gewasbeschermingsmiddel toegelaten. Daaronder bevinden zich twee biologische werkzame stoffen. Het gaat om vijf insectenbestrijdingsmiddelen, twee onkruidbestrijdingsmiddelen, een schimmelbestrijdingsmiddel en twee mijtenbestrijdingsmiddelen. Onderstaande tabel geeft een overzicht.

Tabel 7: In 1997 door het CTB toegelaten werkzame stoffen in de landbouw^{*)}

naam werkzame stof	merknaam	toepassingsgebied
Codlemone	Rak 3	insectenbestrijdingsmiddel voor appels en peren
<i>Cydia pomonella granulosevirus</i>	Asepta Carpovirusine	insectenbestrijdingsmiddel voor appels en peren
fluorglycofen-ethyl	Estrad	Onkruidbestrijdingsmiddel voor zomer- en wintertarwe, zomer- en wintergerst
kresoxim-methyl	Stroby WG	schimmelbestrijdingsmiddel voor appel en peren
	Kenbyo	schimmelbestrijdingsmiddel voor bloembol- en knolgewassen, bloemisterijgewassen, boomkwekerijgewassen en vaste planten
	Allegro	schimmelbestrijdingsmiddel voor winter- en zomertarwe, winter- en zomergerst en winterrogge
paraffine-olie	Promanal gebruiksklaar	insecten- en mijtenbestrijdingsmiddel op kamerplanten
pyriproxyfen	Admiral	insectenbestrijdingsmiddel voor glasteelten van tomaten,

naam werkzame stof	merknaam	toepassingsgebied
		aubergines, paprika's, bloemisterijgewassen, boomkwekerijgewassen en vaste planten
sulcotrion	Mikado	onkruidbestrijdingsmiddel voor snij- en korrelmais
tebufenpyrad	Masai 25 WG	spintmijtenbestrijdingsmiddel voor appels en peren, boomkwekerijgewassen en bloemisterijgewassen onder glas
triazamaat	Aztec	insectenbestrijdingsmiddel voor bloemisterijgewassen onder glas

^{*)} Bron: jaarverslag 1997, CTB

D: Werkzame stoffen geselecteerd voor versnelde integrale herbeoordeling

eerste tranche	tweede tranche	derde tranche
carbofuran	lenacil	cypermethrin
chloridazon	carbendazim	pyrifenox
dicamba	2,4-D	lindaan
diuron	azinfos-methyl	isoproturon
propoxur	dichloorprop-P	MCPA